

באר יעקב

שיעורי הגאון האדיר
רבי יעקב גרינוולד שליט"א

פרשת כי תשא תשפ"א

יו"ל ע"י
מכון טעם התורה

באר יעקב

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל

הננו לשגר בזה ברכת מזל טוב אל מעלת כבוד האי גברא
רבא ויקירא, ותיק וחסיד, זך הרעיון, העומד לימין מו"ר
שליט"א בכל הענינים בעוז ובתעצומות,
הוא הגבר הקים עול, המוסר נפשו בכל כוחו למען הוצאת
והפצת תורת מו"ר שליט"א,

ה"ה הרה"ג ר' ישראל פריעדמאן שליט"א
יו"ר מכון טעם התורה

לרגל השמחות השרויות במעונו
שמחת הבר מצוה לבנו הבה"ח משה נ"י
ושמחת לידת נכדו

בן לחתנו הרב ר' יהודה גוטמן שליט"א

יזכה לרוות רוב נחת מהם ומשאר יו"ה, ולהמשיך
במפעלותיו הכבירים להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך בריו
גופא ונהורא מעליא בהרחבת הדעת ושלות הנפש וכל
טוב סלה

המברכים

מתבי ועורכי השיעורים חברי השיעורים

באר יעקב

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל

ברכת מזל טוב נאמנה שלוחה בזה
למע"כ העומד לימינינו בכל עת,
שותף נאמן להפצת תורת מו"ר שליט"א

הרה"ח ר' אביגדור עהרענפעלד שליט"א
בארא פארק

לרגל שמחת אירוסו בתו הכלה החשובה
עב"ג הבה"ח והמצויין המופ' בתויר"ש דוד נ"י
בן הרה"ח ר' מאיר דב קליין שליט"א ממאנטריאל

יה"ר שיהא לקשר של קימא ולבנין עדי עד

המברכים
חברי המכון

ברכת מזל טוב נאמנה
לידידינו עוז החשוב והנעלה
מתומכינו החשובים

הרה"ח המפואר ר' אהרן ברגר שליט"א - בארא פארק
לרגל שמחת נישואי בתו הכלה החשובה

עב"ג הבה"ח והמצויין החתן יעקב מאיר נ"י
בן הרה"ח ר' אברהם אפרים זינגער שליט"א - מאנסי

ברכת מזל טוב נאמנה
למע"כ האי אוהב ותומך תורה
ואיהו גופיה צורבא מרבנן

הרה"ח ר' חיים פינטער שליט"א - בארא פארק
לרגל שמחת נישואי בנו הבחור החשוב והמצויין
עב"ג בת הרה"ח זלמן גרויז שליט"א - בארא פארק

ברכת מזל טוב נאמנה
לאחד מחשובי תלמידיו של מו"ר שליט"א

ה"ה הרה"ג המופ' ר' אהרן שפרבר שליט"א
מפארי קרתא דשופריא

לשמחת נישואי בנו המצויין והנעלה
הבה"ח מנחם מניס נ"י

עב"ג בת הרה"ח ר' חיים שלמה וונגר שליט"א
מאנטורפן

יה"ר שיהא לקשר של קימא ולבנין עדי עד

ברכת מזל טוב למו"מ
אוהב ותומך תורה
הוא גופיה חד מינייהו

הרה"ח ר' מאיר דב קליין שליט"א

לרגל שמחת נישואי בתו הכלה החשובה

עב"ג בן הרה"ח ר' יוסף זובר שליט"א מלונדון
ולרגל שמחת אירוסו בנו הבה"ח דוד נ"י

פרשת כי תשא

בדיני שמירת המצות (א)

גדר שימור המצות לרוב הראשונים * ראיות מדברי הגמרא שצריך שמירה לשמה * הוכחת המנחת חינוך מבצקות של נכרים * דברי הצ"ח בדין שימור לשמה * סתירה בין דברי הצ"ח לדבריו בנוגע ביהודה * דחיית המנחת ברוך על הראייה מלחמי תודה * דעת הרי"ף והרמב"ם שאין צריך שמירה לשם מצוה * דין שמירה במצה של שבעת ימי הפסח

שצריך לעשותן לשמה. ואם שמר את המצה בעשייתה שלא תחמיץ, ולא נתכוון לעשותה לשמה - אינו יוצא בה ידי חובתו.

ראיות מדברי הגמרא שצריך שמירה לשמה

ובאמת יש להוכיח כן מדברי הגמרא (פסחים לח:), שלמדו את הדין שאין יוצאים ידי חובת מצה בחלות תודה ורקיקי נזיר, שנאמר ושמרתם את המצות - מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח. והנה, אם נאמר שהשמירה היא רק שלא תחמיץ, מה בכך שנשתמרו לשם זבח, הלא מכל מקום נשתמרו בכוונה שלא יחמיצו, אלא על כרחך שצריך שיהא השימור לשם מצת מצוה, ואינו יוצא ידי חובתו במצה שנשתמרה לשם מצוה אחרת. וכן מוכח מדברי רש"י שם (ד"ה ושמרתם): "כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ, התכוון לשם מצה של מצוה."

גדר שימור המצות לרוב הראשונים

כתוב בתורה (שמות יב, יז): "ושמרתם את המצות", ודרשו חז"ל (פסחים לח:): "מצה המשתמרת לשם מצה".

לפי פשוטו היה נראה בכונת דבריהם, שחידשה התורה שבשעת עשיית המצה צריך להתכוון לשמרה מחימוץ, והחידוש הוא, שאם לא נתכוון לכך בשעת עשייתה, כגון שנילושה על ידי נכרי, או על ידי ישראל שלא לשם מצה, אף על פי שהוא מכיר בה שלא החמיצה - אין לצאת בה ידי חובת אכילת מצה. וזהו כוונת הכתוב "ושמרתם את המצות" - שתשמרו אותם מחימוץ בקום ועשה, ולא די שתדעו בכירור שלא החמיצה.

אולם, בדברי רבים מן הראשונים אנו מוצאים שאין די בזה שמשמר את המצה בסתם שלא תחמיץ, אלא צריך לשמרה לשם מצת מצוה שיוצא בה בפסח, כמו עשיית תפילין וטויית ציצית,

יוצא ידי חובתו בבצקות של נכרים, אף על פי שיודע שלא החמיצו, הואיל ולא שמרם בעצמו מחימוץ.

ולא מיבעיא לדעת רש"י (שם ד"ה בצקות של נכרים) שמדובר בבצקות שמכיר בהם על ידי סימנים שלא החמיצו [שאינן שם קרני חגבים ולא הכסיפו פניו], שלפי זה יש לומר שלא ראה כלל את עשיית המצה, ולא שמרם בעצמו מחימוץ, אלא אפילו לשאר הראשונים (שם) שחלקו וסברו שאין לסמוך על סימנים אלו, ובצקות של נכרים שמותר לאכלם היינו כשראה את עשיית המצות על ידי הנכרי, עדיין יש לומר שאין זה נחשב שמירה שלו, הואיל והוא לא עסק עם המצה, כי אם הנכרי שאין חילוק לגביו אם הבצק יחמיץ או לא, ונמצא שלא היה כאן שמירה על ידי העוסק במצה. ועל כל פנים אין לנו ראייה מדין בצקות של נכרים שצריך שימור לשם מצוה.

וצריך לומר, שסבר המנחת חינוך, שעל הצד שאין צריך שימור לשמה כי אם שמירה מחימוץ, היה מועיל שישראל רואה מעשה הנכרי, שאין שום סברא לומר שדוקא העוסק בעשיית המצה צריך לכוון שהוא שומרה מחימוץ. ואם כן כל שראה שלא באה לידי חימוץ, בודאי היה יוצא בה ידי חובת מצה. ומעתה, ממה שאמרו שאין יוצאים ידי חובת מצה בבצקות של נכרים - מוכח שגם שמירת הישראל לא תועיל, עד שיתכוון לשם מצת מצוה.

הרי שצריך לשמרה דוקא לשם מצת מצוה.

וכן מוכח במה שמבואר גמרא (שם מ.), שרבא אמר לקושרי העומרים "כי מהפכיתו הפיכו לשם מצוה", הרי שצריך לשמור החיטים דוקא לשם מצוה. וכן הוכיחו בפרי חדש (סי' טו) ובמנחת חינוך (מצוה י אות ב) שלא די במה שישמור סתם מחמץ, אלא צריך שמירה דוקא לשם מצוה.

הוכחת המנחת חינוך מבצקות של נכרים

עוד מוכיח המנחת חינוך שצריך שמירה לשם מצת מצוה, ממה שאמרו בגמרא (שם מ.) "בצקות של נכרים - אדם ממלא כריסו מהם, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה", והיינו שאינו יוצא בהם ידי מצות מצה. ובודאי היינו כשמכיר בהם שלא נתחמצו, שאם לא כן היה אסור לאכלם כלל, ועל כרחך שהחסרון במצות אלו הוא שלא שמרם לשם מצת מצוה, כי הנכרי אינו משמר לשם מצוה, ולכן אינו יוצא בהם ידי חובת אכילת מצה של לילה ראשונה.

איברא, שלפי מה שכתבנו לעיל, יש לדחות ראייה זו, שאף אם אין צריך שימור לשם מצת מצוה, אין די בזה שיודע שלא נתחמצו, אלא צריך לשמרה מתחילה ולהשגיח עליה שלא תחמיץ, שהרי נאמר 'ושמרתם את המצות', שהוא לכל הפחות בשמירה בפועל בשעת עשיית המצה. ויש לומר שמטעם זה אינו

מצוה, שאם לא כן הפסוק מיותר. אולם, בספרו נודע ביהודה (מהדורת או"ח סי' עט), כתב בפירוש שמן התורה אין צריך לשמרם לשם מצת מצוה, כי אם מדרבנן, והפסוק משמיענו רק שאינו יוצא במצה שנשתמרה לשם זבח.

ואת הוכחת הפרי חדש שהבאנו לעיל, ממה שאמרו בגמרא יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח' - שצריך שימור לשמה דוקא, דוחה הנודע ביהודה, שאפילו אם נאמר שאין שימור לשמה מעכב, מכל מקום שימור לשם דבר אחר גרוע משימור סתם, ולכן אם שמרם לשם זבח אינו יוצא בהם ידי חובתו. ופירוש דבריו, שאין צריך לכוון בפירוש ששומר העיסה לשם מצת מצוה, כי סתם שימור הרי היא כשימור לשמה, אלא שאם משמרה לשם דבר אחר, הרי זה היפך כוונה, ומעכב.

וכתב עוד, שאדרבה, משם ראייה שאין דין שמירה לשמה מן התורה, שאם היה צריך לשומרה לשם מצת מצוה, מנין לנו למעט חלות תודה, והרי אפשר לכוון בעשייתם גם לשם תודה וגם לשם מצת מצוה, ומאחר שנעשו גם לשם מצת מצוה - אין סיבה שלא יצא בהם ידי חובתו בפסח. וגם אין לומר שהפסוק מצריך שתהא נעשית רק לשם מצות פסח בלא כונה לשם מצוה נוספת, שהרי לא נאמר 'בלבד'. ועל כרחך כוונת הכתוב לשמירה מחימוץ בסתם, ולא שמירה לשם

דברי הצ"ח בדין שימור לשמה

סברא זו יוצאת גם מדברי הצ"ח (פסחים לה. ד"ה אמר קרא), שהקשה, מנין לנו שצריך לשמור את המצה לשמה, הלא לא נזכר בפסוק כי אם שמירה סתם 'ושמרתם את המצות'. ותירץ, שאם היתה כוונת הכתוב לשמירה מחימוץ גרידא, אין כאן כל חידוש, שזהו דבר פשוט שאם לא שמרה אסורה משום חשש חמץ, אלא ודאי השמיענו הכתוב שצריך לשמרה לשמה.

ולכאורה קשה על תירוצו, שמא השמיענו הכתוב שאין די בכך שידוע שלא החמיצה, אלא צריך לשומרה בפועל שלא תחמיץ, כפי שבארנו. ועל כרחך סבר הצ"ח, שאין לומר שהתורה מצריכה לשמור המצה בכל עת עשייתה, אם אין השימור אלא מחימוץ לבד, שבשביל זה היה די במה שידוע בכירור שלא החמיצה, ומשחייבה התורה לשמור המצה מתחילת עשייתה, מוכרח הדבר שצריך לשמרה לשם מצת מצוה. ובפרט לדעת הסוברים שאין לסמוך על סימנים בעיסה [שאינן בהם קרני חגבים ולא הכסיפו פניו], שממילא צריך להשגיח על מעשה הנכרי, שפשוט שאין כוונת הכתוב לשמירה זו, שאין צריך להשמיענו שאסור לאכול חמץ.

כתירה בין דברי הצ"ח לדבריו בנוגע

ביהודה

מדברי הצ"ח עולה, שדעתו שצריך מן התורה לשמור את המצות לשם

ששמרה לשם דבר אחר גרע מאם היה שומרה בסתם, וכמו בשחיטת קדשים (ראה זבחים ב:), שאם שחט סתם - כשר, ואם שחט חטאת לשם עולה - פסול. אלא שאין סברא זו נכונה, שדוקא בקדשים - שסתמן כשר משום שהן כלשמה - שייך לומר שהיפך כוונה פוסל, כי מאחר שנתכוון לשם דבר אחר שוב אין לומר בהן סתמא לשמה, אבל בשמירת המצה, גם בלא היפך כוונה - אין לומר סתמא לשמה, כי סתם בצק אינו עומד למצה, ועל כרחך שאם די לשמור את הבצק מחימוץ בלבד, הוא משום שאין בזה דין לשמה כלל, ואם כן אין לחלק בין שמירה מחימוץ סתם לשמירה לשם זבח, הואיל ומכל מקום שמר עליהם שלא יתחמצו. ומאחר שאנו רואים שחלות תודה ששמרם לשם זבח - אין אדם יוצא בהן ידי חובת מצה, על כרחך הטעם משום שצריך לכוון בהם דוקא לשם מצות מצה.

אך שוב כתב, שעדיין יש לומר להלכה שאכן די בשמירה מחימוץ בלבד, אפילו שלא לשם מצוה, ולא משום שאין צריך לשמרן לשם מצות מצוה, אלא שכששומר העיסה במטרה שלא תחמיץ, אנו אומרים סתם שמירה כנתכוון לשמה. ורק אם אינו מתכוון לשמור מחימוץ כלל לא שייך לומר סתמא כלשמה, כי סתם בצק אינו עומד למצה, אבל אם שמרם במתכוון שלא תחמיץ - הרי זה כנתכוון לשם מצוה. ולפי זה שוב אין להוכיח מחלות תודה ורקיקי נזיר שצריך דוקא כוונה לשם מצות מצוה, שאף אם בסתם

מצוה, וכיון שכן קשה למה לי קרא, הלא פשוט שאסור לאכול חמץ, ועל כרחך הכתוב משמיענו שאין יוצא ידי חובת אכילת מצה בליל פסח אלא במצה ששמרה מחימוץ משום איסור חמץ של פסח, לאפוקי חלות תודה שצריך לשומרן מחימוץ גם משום איסור חמץ של זבח, שאינו יוצא בה מגזירת הכתוב.

ובמה שכתב שבמצה שנתכוון לשם שניהם אינו יוצא בפסח, הנה ברש"י (לח: ד"ה שאינה נאכלת לשבעה) מבואר שהוא תלוי במחלוקת רבה ורב יוסף, שנחלקו מהיכן למדים שאינו יוצא בחלות תודה, שלדעת רבה שלמד מ'ושמרתם את המצות' - יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה - אם שומרה לשם שתיהם כשר ויוצא בה בפסח, שהרי נשתמרה לשם מצה. ולרב יוסף שלמד מ'שבעת ימים תאכל מצות' - מצה הנאכלת לשבעה, יצתה זו שנאכלת ליום ולילה - אינו יוצא בה גם אם שמרה לשם שתיהם, שהרי אינה נאכלת לשבעת ימים. ועיין בחידושי הר"ן (שם) שפירש את המחלוקת בענין אחר.

דחיית המנחת ברוך על הראייה

מלחמי תודה

בספר מנחת ברוך (סי' עב) דן באריכות בענין זה, אם צריך כוונה בשמירה לשם מצה של מצוה, או שדי במה ששומרה מלהתחמץ. וכתב שהיה אפשר לדחות ראיית הפרי חדש ממה שאין יוצאים בלחמי תודה, שמכיון

'מצה', משום שאין צריך שמירה לשם מצוה².

דין שמירה במצה של שבעת ימי

הפסח

עוד כתב הערוך השולחן (שם סעי' יח - כג) שלדעת הסוברים שצריך שמירה לשם מצת מצוה, ולא די בשמירה שלא תחמיץ, אין דין השמירה אמור כי אם במצה של לילה הראשונה, שיש בה חיוב אכילת מצה, אבל בשאר ימי הפסח, שאין בהם חיוב אכילת מצה, כי אם איסור אכילת חמץ - אין צריך שיהיו המצות שמורות לשם מצוה. אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם, שהשמירה היא מחימוץ בלבד, ולא לשם מצוה, נוהג מצות 'ושמרתם את המצות' בכל שבעת ימי הפסח, שמכיון שאסור לאכול חמץ בכל שבעת ימי הפסח, הוא הדין שנוהג בהם מצות שמירה.

שמירה יוצא ידי חובתו, הואיל ודינו כלשמה, זה שנתכוון לשם זבח גרע מסתם שמירה, ואינו יוצא בה ידי חובתו³.

דעת הרי"ף והרמב"ם שאין צריך

שמירה לשם מצוה

הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ה ה"ט) כתב, שחכמים למדו מפסוק 'ושמרתם את המצות' - שצריך להיזהר במצה ולשמרה מכל צד חימוץ. ולא הזכיר כלל שצריך לשמרה לשם מצוה, ומשמע שדעתו שאין צריך שמירה לשם מצוה, אלא די בזה ששומרה שלא תחמיץ. וכן מדייק הערוך השולחן (סי' תנג סעי' כ, כא) מלשון הרמב"ם, שחולק על שאר הראשונים שמצריכים שימור לשם מצוה. וכתב עוד, שגם מדברי הרי"ף נראה כן, כי בדברי רבא שאמר להנהו דמהפכי כיפי: הפיכו לשם מצוה, לא גרס הרי"ף לשם 'מצוה', אלא לשם

א. וכבר האריכו האחרונים בנידון זה אם אומרים במצות מצוה סתמא כלשמה, ועיין ביאור הלכה (סי' תס ד"ה אין לשיין) שהביא בזה מחלוקת ראשונים, ועיין עוד בחזון איש (או"ח סי' קכד, דף לה.) שכתב וז"ל: "ובראשונים לא הוזכר רק שימור ולא הוזכר כלל לשמה, משום דמצותו הוא שימור, וסתם שימור הוא למצותו"

ב. ולפי זה צריך לומר שהרי"ף והרמב"ם סברו שאם שומרם לשם זבח גרע משימור סתם, כמו שנתבאר לעיל, שאם לא כן יקשה לפי דעתם, למה אין יוצאים במצות של לחמי תודה. וכן כתב בקרן אורה (מנחות מב.), שנראה שדין שמירת המצה אין פירושו שצריך לכוון לעשותה לשם מצוה, אלא שיכוון לעשותה מצה - שלא תבוא לידי חימוץ. ושכן נראה מדברי הרמב"ם, שכתב רק שצריך לשמרה מכל צד חימוץ.

ולפי זה הקשה, מדוע אין יוצאים במצות של לחמי תודה מטעם שנשתמרו לשם זבח ולא לשם מצה של פסח, ואם די בשמירה מחימוץ למאי נפקא מינה לשם מה נשתמרו, הלא מכל מקום נשתמרו מחימוץ. וכתב, שצריך לומר שגזירת הכתוב הוא, שהשמירה לא תהיה אלא למצה לחוד, ולא לשם מצוה אחרת. וצריך לפרש דבריו כביאור הנודע ביהודה שהבאנו, שאף על פי שאינו צריך לכוון לשם פסח, מכל מקום אם השמירה היא מחמת איסור אחר חמץ, כגון משום לחמי תודה, אין יוצא בה ידי חובתו.

ולבן לא חילק הרמב"ם בדין זה בין המצות של לילה הראשונה לשל שאר ימי הפסח, כי כל המצות אכן צריכים להיות שמורים מחימוץ. וכן לא הביא להלכה דין בצקות של נכרי, שמשמע מזה שיש דין שמירה רק לכזית אחד של ליל ראשון של פסח, משום שסבר שבכל ימי הפסח אין לאכול מצה שעשאה נכרי, הואיל וצריך הישראל לשמרם שלא יחמיצו. ועיין

במגיד משנה (שם ה"ט) שעמד בזה, למה לא פירש הרמב"ם שדין שמירה נאמרה רק לענין לילה ראשונה, וכתב שהרמב"ם סבר שלכתחילה יש לאכול מצה שמורה בכל ימי הפסח, אלא שאינו מעכב. ועיין עוד בביאור הלכה (סי' תס ד"ה מצת מצוה) מה שכתב בענין זה. ועיין גם במשך חכמה (פר' בא ד"ה מימים ימימה), מה שכתב על דברי הרמב"ם.^ג

ג. שיעור זה הוא חלק מעריכת שיעור ארוך שנאמר ע"י מו"ר, ובע"ה ההמשך יופיע בקרוב.